

Леся Біловус,
доктор історичних наук,
кандидат філологічних наук, доцент,
м. Тернопіль

Наталія Яблонська,
кандидат філологічних наук,
м. Тернопіль

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ФАКТОРА НА СТАН ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В даний час, у зв'язку зі стрімким розвитком засобів масової інформації та комунікації, мультимедійних технологій, Інтернету, особливе значення має вивчення, виявлення тенденцій, закономірностей, механізму впливу нових інформаційних технологій на політичну культуру і духовний стан суспільства. Чим цей розвиток обернеться для більшості населення нашої країни – благом або новими випробуваннями, залежить від змістовної сторони державної інформаційної політики.

Підвищення керованості суспільних процесів дозволяє досягти стабільності, стійкості політичного режиму. Однак, стійкість політичного режиму, як справедливо підкреслюють Г. Алмонд і С. Верба [1] багато в чому залежить від політичної культури суспільства. Якщо політична культура громадян знаходиться на низькому рівні і політичний режим не отримує з цієї причини підтримки, то ймовірність збереження режиму мізерно мала.

Так, наприклад, в американській дослідницькій школі, що займається вивченням політичної культури вважають, що культурна підсистема в політичній системі є фундаментальною, основною. Відомий у виробництві інформаційних технологій Б. Гейтс так сформулював свою думку: «Інформаційна магістраль трансформує нашу культуру не менш кардинально, ніж видавничий прес Гуттенберга середньовічну» [2]. На нашу думку, це погляд на політичну культуру з технологічної сторони.

У зв'язку з цим, вважаємо за можливе досліджувати елементи політичної системи суспільства з культурної підсистеми. Разом із тим, аналіз особливостей політичної культури суспільства слід почати із з'ясування того, як технологія впливає на культуру в цілому, бо політичну культуру можна вважати однією зі складових загальнолюдської культури.

Практика показує, що з впровадженням нових інформаційних технологій відбувається формування нової структури суспільства – так званої, мережевої структури. М. Кастелльс вважає, що «саме мережі становлять нову соціальну морфологію наших суспільств, а поширення «мережевої» логіки має значний вплив на хід та результат процесів, пов'язаних із виробництвом, повсякденним життям, культурою і владою». І справді, ХХІ століття увійде в історію як століття вибухового поширення інформаційних технологій.

Виробництво, поширення, обмін інформацією є новою сферою виробництва, де зайняті маси людей. Формується новий клас, нова соціальна група у суспільстві із людей, які володіють цим виробництвом, і найманих працівників, обслуговуючого персоналу. Багато людей вже не уявляють власне існування без сучасних інформаційних технологій.

Разом із тим, виникає сумнів щодо тієї ролі, яка надається технологіям багатьма дослідниками, а саме: чи дійсно інформаційні технології, зокрема мережі, є основою розвитку суспільства? Якщо питання сформулювати ширше, то чи дійсно тільки оновлення технологій, є причиною людського прогресу?

З позиції соціокомунікативного підходу важливою є теза про те, що саме «похідні» цінності служать еволюційним прогресом, є накопичувачами об'єктів інформації для чергового революційного прориву в розвитку людства. Відзначимо, що похідні цінності формуються у вершинній психології людини, у верхніх шарах психіки, у сфері свідомого.

Цей висновок підтверджує фінський вчений – Лінус Торвальдс. Він вважає, що самі технології нікуди людину не ведуть. Суспільство змінює технології, а не навпаки, технологія лише окреслює межі людських можливостей і витрати ресурсів.

Очевидно, тут ми маємо справу з представниками двох гілок наукового напрямку – гуманітарного (М. Кастелльс) і технічного (Л. Торвальдс). Неспівпадіння в їх позиціях полягає лише в тому, що Л. Торвальдс розглядає стан суспільства до появи у цього суспільства якихось технологій, а М. Кастелльс акцентує увагу на соціальних змінах після появи (тобто в період використання) цієї технології. Загальним для них є об'єкт їхньої наукової уваги – процес соціально-технічного розвитку суспільства. А правильність позицій вчених може виходити з можливої інтерпретації культурно-технологічного детермінізму.

Справа в тому, що поняття «культура» спочатку вживалося у вузькому значенні (і означало «обробіток ґрунту»), тобто в зв'язку зі змінами в природному об'єкті під впливом людської діяльності, на відміну від змін природного характеру. Пізніше «культура» отримала більш широке тлумачення: нею стали характеризувати взагалі все створене людиною.

Культура постає вже як «друга природа», надбудована над природою природною.

У сфері культури людина постійно взаємодіє з іншими людьми, що має деяке зовнішнє матеріальне вираження. Освоєння культурних цінностей, навичок, діалектично виявляється у формі розпредметнення (засвоєння) культури людиною і опредметнення людиною знань, навичок і цінностей (створення культури.). Засвоюючи культуру, вона засвоює традиції, минулі знання, ці своєрідні накопичувачі історичного досвіду, а, розвиваючи культуру, по суті, творить і винаходить нове. Очевидно, що культура – це «похідні цінності»: придбані людиною протягом життя норми поведінки, спілкування з людьми і т. д. Культура – це те, що спонукає індивіда чи суспільство чинити так, а не інакше.

Німецький філософ Ф. Тенбрук визначає культуру як культуру репрезентативну. Він вважає: «Культура є суспільним фактом остільки, оскільки вона є репрезентативною культурою, тобто виробляє ідеї, значення і цінності, які дієві в силу їх фактичного визнання. Вона охоплює всі вірування,

уявлення, світогляди, ідеї та ідеології, які впливають на соціальну поведінку, оскільки вони або активно поділяються людьми, або користуються пасивним визнанням» [3].

Іншими словами, культура перестає бути феноменом, що пасивно супроводжує суспільні явища, які при цьому протікають як би поза і крім культури, об'єктивно і незалежно від неї. Репрезентативна культура представляє у свідомості членів суспільства всі факти, які що-небудь означають для діючих індивідів. А означають вони для них саме те і тільки те, що дано в культурній репрезентації. Тільки це існує для членів суспільства і тільки в цьому, тобто в культурній репрезентації, і існує суспільство. Отже, формуючи свідомість індивідів і мотивацію їх поведінки, культура детермінує людські дії і вчинки.

Таким чином, суспільство, що володіє певною культурою, створює відповідні їй технології вирішення тих завдань, які на даному історичному етапі є для даного суспільства актуальними. Виникнувши, технології далі через призму культури визначають моделі поведінки своїх творців, іншими словами, формують новий культурний пласт суспільства, або новий субкультурний зміст.

В науці відома класифікація політичної культури, яку запропонували Г. Алмонд і С. Верба. Вони, досліджуючи функціонування політичних систем Англії, Італії, ФРН, США та Мексики, виділили три типи політичної культури:

- патріархальний (парафіяльний), що характеризується відсутністю інтересу громадян до політики, індиферентність до політики; населення не володіє необхідними знаннями і не розбирається в політиці;
- підпорядкування, що характеризується сильною орієнтацією на політичні інститути і невисоким рівнем індивідуальної активності громадян;
- партиципаторний (від *participation* – участь), який передбачає високий рівень зацікавленості громадян в політичній участі і прояв ними такої активності.

Автори підкреслювали, що на практиці названі типи політичної культури існують у змішаному стані, який вони назвали культурою «громадянськості», що характеризується такою приблизною пропорцією: 10 % населення дотримується парафіяльної культури, 30 % – підпорядкування і 60 % – участі.

Далі, в кінці XX століття типологія політичної культури Г. Алмонда і С. Верби була вдосконалена. Всі її типи поділені на дві групи – пасивні і активні [1].

До пасивних відносяться відомі за типологією Г. Алмонда і С. Верби політичні культури, а також новий тип: «культура спостерігачів», що відрізняється більш високим рівнем суб'єктивного політичного інтересу до політичних явищ. Характерною рисою цієї групи є політична апатія.

До активних типів політичної культури відносяться такі:

- протестна, що характеризується низьким рівнем політичних інтересів і довіри влади;
- клієнтська, що відрізняється низьким рівнем політичних інтересів, але високою довірою до влади;
- автономна, яка формулюється середнім рівнем політичних інтересів і низьким рівнем політичної довіри;
- громадянська, що характеризується середнім рівнем політичних інтересів і високим рівнем довіри до влади;
- партиципатна, що відрізняється високим рівнем політичних інтересів і низьким рівнем політичної довіри;
- громадянська партиципатна, що виділяється високим рівнем суб'єктивних політичних інтересів і високим рівнем політичної довіри.

Характерною рисою активної групи є високий рівень участі в політиці, переконаність людей у можливості реально впливати на прийняття політичних рішень, а отже і на умови свого існування.

Таким чином, по-перше, політична культура є стрижнем політичної системи. По-друге, нові інформаційні технології знаходяться в постійній взаємодії з культурою, впливаючи на всі її різновиди, включаючи і політичну

культуру. По-третє, вплив інформаційних технологій на політичну культуру можна розглядати в нормативному і ціннісному аспектах.

Отож, Інтернет сміло можна вважати соціальним інститутом, оскільки, по-перше, він має соціально значимі цілі: надання можливості майже миттєвого обміну інформацією; широкомасштабне спілкування; вплив на ефективність у підприємстві, навчанні, виробництві та інших сферах; підвищення якості та розширення переліку соціальних послуг, що надаються населенню. По-друге, він здійснює ряд соціальних функцій, таких як інформаційно-комунікативна, інформаційно-когнітивна, соціально-інтегруюча, соціально-трансформуюча, інтегративно-технологічна. По-третє, Інтернет має організаційні структури.

Однак, разом з тим, з'явилися й нові проблеми, що ставлять під загрозу існування демократії в подальшому.

Кожен громадянин повинен мати доступ до технології, що реалізує можливості «електронної» демократії. Це може бути особистий комп'ютер, термінал громадського доступу або щось інше. Багато хто вважає, що Інтернет та інші нові інформаційні технології є черговим інструментом еліт, а пересічній людині вони будуть недоступні.

Джерела та література

1. Almond Gabriel Abraham, Verba Sidney. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. URL: <https://ua1lib.org/book/1274696/58a4d7>.
2. Гейтс Б. Дорога у майбутнє. URL: <https://mind.ua/books/219-doroga-u-majbutne>.
3. Friedrich H. Tenbruck Zur Kritik der planenden Vernunft / Friedrich H. Tenbruck. Фрайбург, Мюнхен (Freiburg, München) : Karl Alber Verlag, 1972.
4. Дані досліджень інтернет-аудиторії України – 2017 URL: <http://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi>.
5. Електронні джерела політичного впливу: форми маніпулювання свідомістю та засоби їх обмеження URL: <http://librar.org.ua/sections/load.php?s=policy&id=113&start 5/>.